

19.

3. 5. 3. 2.

Enfalliga Anmärkingar
Öst-Götha Skåre-Bo-
ars Östliga Sisse-Vätt

Österföreläsning,

Sednare delen /

Med

Wederbörandes Tilstånd /

Under

Oeconomiae PROFESSORENS och Kongl. Swenska
Wettensk. Academ. Ledamots

Herr PEHR KALMS

Inseende /

Sör Lager-Kransens erhållande

Utgifne /

Och til allmänt ompröfwande öfwerlemnade i Åbo *Academies*

Öfre Läro-Sal f. m. den 22 Julii 1754.

Alf

JOHANNES ENHOLM *Eliasson.*

Öst-Göthe.

ÅBO Tryckt, hos Direct. och Kongl. Boktr. i Stor-Furstens
dömet Finland, JACOB MERCKELL.

H. W. Burg
16

* * * * *

Höglärde Herr CANDIDAT,

Min synnerlige gode vän och
Landsman!

AT Götha stränder, wid vårt Sjnska Lärhus,
Med Edert witra wett och oförtrutna panna
Från glömskan warda fri, och uti almant ljus
Framförde, måste man med tacksamhet erkänna:
Sår fort, som J begynt, vårt Husalls-wett at öka;
Så ster at fisken wi med mindre möda söka.

* * * * *

Wog länge hafwen J, Herr Auctor! warit wät,
Och samlat thet, som wi med tottra kläder häst;
J ha'n med möda stor, uti Er siskar-bät,
Bringsarit hit och thit, thet Neptuns böljor fräsa:
Wänd nu, som snarast, om, at låta Er belöna
För använd möda, och med Lagerkrantsen-tröna.

Wäluent lemurad

af
SAM. JOH. ASPEGREN.

JACOB MERCHELL.

G. L.

Om ämnet af anmärkningarne om Östgötha Skäreboars öfliga fiskefätt i Östersjön, hwar af förra delen i förledet är för det almånna utgafs, är nödgagtigt och nyttigt; så har jag, ehuru en instränkt tid och andra tryckande omständigheter nog kunnat afhålla mig at fullfölja den återstående delen af samma ämne: litwål i betraktan af min wid det tilfället gifna läswen, tyckt mig wara befogad at nu underställa samma sednare del den G. L. blida omdömmen. At ämnet, säger jag, är nödgagtigt och nyttigt, är en sak, som jag hoppas winnet hos alla opartiska et otwunget bifall; Men at det kan anses så som en omogen frukt af en swag rot, och et styndsamt werk af en oöswad hand, kan man så mycket mindre neka, som at man, kan hända, warit nog hastig i öfwerwågandet, at med egen sticketlighet wilja pryda och utföra et sådant ämne, som fördrat en djupare insigt och tilräckeligare erfarenhet. Emedlertid sågnat mig endast den behageliga tankan, at dermedst göra den G. L. et nöge, at man här har handgripeliga sanningar, och

ej några gifningar för ögnamål. Och som affigten är menlös och oskyldig, så hoppas jag afwen at den Gungstige Läsaren lemnar härwid sitt mildrande omdömmes och benägna uttydande.

S. 7.

Förra delen har man fort och enfaldigt anmärkt de almännare och nästan öfver hela Östgötha skären brukliga fiskesätten: Nu wil man i denna delen igenomgå några flera, antingen mera allmänna, eller ock allenast hos några strandbyggare öfliga fiskegrepp.

De fiskesätten, man nu tänker at omrörda, äro merendels lämpade antingen efter årstiderna, eller ock hwart och ett fiskewatns art och beskaffenhet. Man gör början med berättelsen om några deras nätta och behändiga grepp, at fånga Ähl. Utom hwad, som fångas med not, brukas här ätskillige andra behändigare *Instrumenter*. Walborgs-Måso-tiden, och ibland förr om wären, då ännu skumagtiga nätter wara, samt lugnt och stilla wädet är, då rusta desse fiskare emot natten sig til sjös, försedde med sönderfluswen torr fet wed, et bekant fiske *Instrument*, ähljern, efter deras utspråk ähljel, och et Brandjern at fyra uppå, omkringfarandes så hwar och en, med sin lilla båt, alla honom tilböriga grunda stränder wid smärre fierdar, samt inwikar, sund och andra dyagtiga globotnar, derest wanligt är, at denna fisken plår hafwa sin boning, och der med sitt fyr och bloß uppspana den antingen i guttian nedkrupna eller ock naken på botu hwi-lande ählen. Så snart fiskarn får rofwet i ögnasigte, har han ähljernet för handen, hwar med han mättar och behändigt fasthugget

hugger honom, skyndandes med opdragningen, alt efter som fiskarn märker sig hafwa wäl träffat honom, såsom: om han råkat honom midt uppå, krusar han ej länge med honom; men hugges han wid stjerten eller hufvudet, måste han i gottjan nedslankas och der så länge med honom buyeras, som han så mycket af sin styrka förlorat, at han ifrån jernet under optagandet icke kan giöra sig ledig. Träffar någon oskyldig fjällfisk wid samma tilfalle at komma för fiskarns åsyn, så har han straxt et annat nästan lika werktug til reds, Liuster kalladt, med hwilket han lika behändigt opsnappar den samma; man säger behändigt; ty desse fiskare äro så inöfwade i denna konsten, at jag ock sett dem kastandes, (då fisken är skygg och är i fullt språng,) träffa rofwet. Detta fiskegrep kallas Stödjia.

Wid instundande höst, då mörka nätter blifwa, idkas åfwen stödjefiskandet, då icke allenast åhl, utan åfwen allahanda slags fjällfisk ophugges. Detta fiskesättet plögar så länge om wår och höst brukas, som at om wåren, de annalkande fiskeskarar til sina lekeställen, och ljusa sommarnätter, samt om hösten, storm och ohyggeligt wäder förbjuda dem at widare härmed fortfara.

3 Maji Månad om mornar och aftnar, då lugnt och säffigt wäder är, efterspanas den så kallade bad-åhlen på omnämnda ställen, hwilken ibland bättre fram på sommaren, såsom wid Olofsmåso-tiden, har för sed at hwefwa sig ikring hwas och grässtrån, samt på flerehanda wis förnöga sig, åfwen färdigt, med omnämnda instrument, opfiskas.

Höstetiden wid Michaëlis, som desse fiskare berättat, skal åhlen täcka sig i mjuk eller lös botn, det de kalla märka sig; märket efter des läge eller kala har utseende af en kupa, med ett eller flera hål uppå spigen; hwilken så snart fiskarn får i ögnasigte, förstår han straxt, at färdigt föra sina wissa hugg deromkring, och wid anträffandet förfar med rofwet på sätt som förut ordadt är.

Wintertiden, då sjön öfwertäckes med is, är denna fisken icke

icke heller befriad för desse fiskares opsnoppande med omtalta wercktyg. På sådana ställen, som omförmålt är, öpnas små wakar, igenom hwilka fiskarn med sitt åhjern hugget rundt omkring i botn, och träffar ibland på det sättet flera tillika; emedan det såges, at detta fiskeslaget, äfwen då flera tillika skola förena sig i en boning. Detta fiskesättet nämnes hösta

Om wår, sommar och höst idlas detta fisket nästan på et lika behändigt och nått sätt, med et här bekant *Instrument*, harkeljern kalladt, hwadan ock fiskandet kallas harkla. Sjelfwa *Instrumentet* består af 20. ungefär wid en trästång fastfogade och såsom sylar opføre bögda hwassa järntinnar. Fiskningen sker i sådana wakar och ställen, derest icke djupare än 1½ famn wata, samt kröl- och dy-agtig botn är. Fiskarn ställer sig bak eller fram i sin lilla båt, krattandes med harklan af och an, geswindt i båten kastandes emellan hwarie gång han råffar, i fall en eller flere fastnat på tinnarna af jernet.

Sommartiden bruka fiskare äfwen ut wid hafsbanden at fånga åhl med et slags mjårdar, gjorda af wide-qwistlar, med 2:ne af hampegarn bifogade armar, åhltupor kallade, med hwilka de understundom fånga wackra *quantiteter* af *Ordinair* stor och fet åhl.

Åhl-refwor bruka ock någre wid å- och bäckmynningar boende fiskare; til agn på krockarne brukas antingen daggmattlar, eller ock små, antingen i bitar sönderdelade, eller hela mörtlöjor, bågge tjemlig lockmat så för åhl som annan krockfisk. Sådana refwor utläggas antingen längs med åbräddar, der säf eller hwaf wåyer, eller wid elfmynningar i kors och tvär, hållt der det så kallade åhlgråset wåyer. Fiskarn får intet dröga för länge in på dagen at wida sin ref, ty annars kan så hånda, som ofta händt, at han med harmsna ögon får se honom gjort sig entledigad ifrån håttet, hwar til wedermålen synas qwara på refwen af snaran öfwer nosen, och ibland kakan på krocken, der han håftat; ty så snart han fastnat wid krocken, wågar han det ytter

yttersta af girda sig fri: han söker då til sin befrielse med hjerten at
hufwa sig ikring gräsrötter, stenar, och hwarad han före träffar,
så at fiskaren har swårt nog at få honom lös, detest han icke
har något för hand, hwar med han kan lösas. På sådana ref
wor fångas åfwen fjällfisk af flera sorter.

Korteligen wil man än orda om några hos somliga af dessa fiskare
gångse fiskefätt, som ibland på wissa tider äro fördelagtiga nog;

De som hafwa så lågliga waternågor, plåga om wåren försär
diga et slags mycket bekant fisk: *Macbin*, som de kalla *Kazor*.
Sådana oprättas af några medan isen än ligger om wåren, då
stark isgång e; förespås, wid stränder af åar, wid bäckmynningar,
fund, wikar, samt nås eller uddar, der hwar eller såf wårer, och
någorlunda blöt botu är. De äro här merendels på enahanda
fätt gjorda, som allmänt brukeligt är. De nya *Kazor* måste
rätt sättas, rätt bindas, de gamla efter islösningen botas, armarne
eller landgårdarne wäl tåta och goda hållas, om annars förtien
sten med dem skal något stiga. Om wåren wid leketiderna fiskas
måst och bäst med dessa werkar, och fås då allahanda slags fiske
sorter, såsom: någon åhl, gåddor, abborrar, id, mört, m. m.
långre ut i skären; men närmare op emot fasta landet åfwen bra
yen. Om sommarn och hösten äro dessa werkar icke heller så al
deles fruktlösa, at icke ibland *Kotfiskien*, som desse fiskare sä
ga, kan fås. De som hafwa tillfälle, at låta sådana werkar
stå orubbade öfwer wintern, at de om wåren wid is-skjutning
gen icke aldeles bortföras eller förderwas, hafwa den fördelen,
at de nästan hela wintern hafwa så mycket färsk fisk, som at
minstone deras eget behof tarfwar. Man har ibland, när strån
gare winter infallit, försport, at fisket med dem den tiden warit
indragtigare, än eljest den *ordinaira* kolden. Til exempel: de
strandboer, som hafwa tillfälle at bruka *Kazor* uti något ifrån
någon frisk-til salt-sjön löpande sund eller å, plåga understun
dom om wintertiden, då så sträng köld träffar infalla, at alla
wid lindrigare winter wanliga waternågningar blifwa tillfrusna,
och

och någon tjock snö sedan faller, hwarigenom lusten hindras at tränga sig under isen, hwaraf en stor fiskedöd plågar förorsakas, gjöra ansenliga fången med sådana öpnade och ifrån snö och is rensade werkar, hwarit fisken under luftskandet flockwis strömmar, och lastals ophållas. Men när så händer, saknas der emot i flera år et medelmåttigt fånge, åtminstone af den utgående fisken.

Röfjor är ock et bekant fiskebragd hos några dessa fiskare, som annars ej stort, utan om wåren wid och efter islöfningen brukas för lekefisk wid strändren af sund och wikar, å- och bäckmynningar. Måst brukas dessa fiskebragder wid åmynningar, som falla i Bråwiken och Slåtbaken; då id, braxen, wimbör, mört, m. m. wanka. Samma tid, då gåddan efter isbrytningen börjar stiga, hafwa somlige för sed, som åga grunda sund och inwikar, at uprätta gården af slåtade granruskor uti hwarjehanda *linier* och *directioner*, såsom: några tvärsut ifrån landet, andra längre ut ifrån strändren i kors och tvär, alt som fiskarn tycker det bäst skall lyckas; sättandes röfjorna wid ändarna af gården rätt ut, hwaremot då fisken stiger, stryker han längs åt dessa armar eller gården och med behag wandrar in i röfjian. Dessa grep ångrar intet fiskarn, då han med nöge ofta lastar sin båt med fisk af flera sorter. Fisken betyggar sit fullkomliga nöge för sådana ställen, hwarest han får med gnidande och skubbande emot dessa hwassa granbart så mycket bättre befordra romningen. Man har sett understundom wid sådana tilfällen braxen truga sig så tätt och tjockt i röfjian, at fiskarna nog haft syftla, innan han, dock med ganska stor försigtig- och warsamhet, warit i stånd at hafwa den i båten.

Såsom fiskelagen, wid sina lekefesters firande, icke alla utwåhja lika ställen, utan några rymligare, och andra aldretångaste, såsom: bäckar, gölar och diken, om lågligt så är; så hafwa ock somlige af dessa fiskare, som åga dylika lågenheter, warit omtänkte, at försärdiga sig sådana redskaper, som
wore

wore tjensliga at bruka, icke allenast på sådana ställen, utan äfwen annorstädes, hwar helst som tienligt synes.

Här til hafwa de i synnerhet et slags bragder, som kallas *Mjårdar*, gjorda antingen såsom en pyramide, eller ock run-
da af hampegarn eller wideqwistar, med en eller tvåanne ingån-
gar: de förre brukas måst i små bäckar och diken, hwarest gåd-
dor, id, mört, abbor, m. m. plåga wid leketiden opstiga.
Zugångarna beklådas merendels med små granisqwistar, at der-
med så mycket mera tubba den litlande fisken at smyga sig in i
Mjårdan. Zugången sättes alltid med strömen, eller ditåt, hwar
ifrån fisken stiger, samt sedermera öfwerstyles med granqwistar,
så at försätet medelst dagsljuset icke yppas. På sådana ställen
ser man, ibland andra, måst *Mörten*, i fullt nöge truga sig e-
mellan granqwistarna uti *mjårdan*, såsom bi i en bistock, och i-
bland så fullt, at fiskarn, när han skal wittia, med möda kan
lyfta honom op. Zden försmår ej heller at besöka sådana trån-
ga påß wid sina lekafesters frände; men timar ibland den olyc-
kan, at, utom det rof, foglar ock råfwen tilfoga honom olä-
genhet, han inneslutes antingen med not eller garn, eller at wat-
net i sådana rennilar träffar at utfalla, då han utan särdeles
möda plågar falla fiskarn i händer. Då grodor wid leketiden
kröpa i *Mjårdan*, och lägga der sin rom, samt de så, som fås
af fiskeslägten äro skarpa och slappa, då wil det wara et säkert
tekn, at fisket på sådana ställen ej stort mera wil båta.

Dylika *Mjårdar* bruka äfwen fiskare om wåren, då abbor,
mört, med flerahanda små fisk leka, at några i saltjön, men
flera i friskjön, utmed hwarß och gråsbunkar på följande sätt up-
gildra: Flere störrar af granruskor, så långt emellan hwardera,
som *mjårdan* makligen med största ändan ryms uti en rundel
eller cirkels - figur, nedjagas i botn, hwarest först nedjankas
granqwistar, sedan et hwarß *Mjårdar* der på, och således fort-
fares med *mjårdar*, och granris emellan, ända til watubrynets
dock plågar en sådan werke ej uprättas på djupare watten, än der
två

två, högst 3. hvarfnåla watubrynet. Denna fiskerwerken kallas wasa. På detta sättet fångas så ausenligen fisk, som någon sin på de förra: och wore duskun wårdt, at wåre fiskare, som hade tillfälle, brukade det almännare: stora fångster med ringa omskostnad och förlag skulle förmodeligen des idkare tillföta.

Gäddan underlåter inte: at gjöra hos dessa wid sådana wasar lekande fiskar sin upwaktning; dock icke i den mening, at tilika med dem roa sig, utan at förvaska och upswälja dem. Tillfälle at gripa til rof har hon icke heller lågligare kunnat utwälja; så wida hon behöfwer icke så mycket bemöda sig med des fasttagande, utan springa de henne ofta oförseendes i sin lek-wra i swalget. Hon är icke heller nögd med den oförrätt, hon tilfogar sjelfwa fisken, medelst des utödande och borttagande; utan til öfwerflöd, dock merendels med sitt eget lifs förlust, tränger sig i mjårdarna, at der opsluka den för hennes *appetit delicata* utleakta fiskerommen. Sedan leketiden är förbi, nytjas desse wasar icke vidare, utan då plåga fiskare betjena sig af dessa med rom nedersödade mjårdar på det sättet, at de här och der ikring sjön på 2. & 3. famnars djupt watern nedsänka mjårdar, fastsändes et rep wid honom så långt, at det råcker op til watubrynet; hwarigenom fiskarn snabbt med den i repåndan fasthåstade träbiten igenfinner och opdrager mjårdan, då han skal wittjas. På det sättet fångas icke allenast abbor, utan åfwen gåddor, i synnerhet då mjårdan lägges in i hwassar på 2. & 3. almars djupt watur, med några der i så kallade lefwande betar af abbor eller mört, som artigt locka det rofgruga djuret i gildret.

Det är bekant, at gåddan nästan är den glupskaste fisken af alla fiske-slågten i Östersjön, hwarföre ock fiskare optänkt, utom hwad nämndt är, sådana för hennes glupska natur tjenliga *machiner*, hwarmed hon helt snabbt snärjes och fångas. Man omwörde nu nyligen, huru artigt hon igenom agn och betar lockas i hålte; man will dertfore något vidare omwörda des-
sa

sa fiskares wänliga grep at uppsnappa denna fisken med åtskilli-
ga krockar, med, och utan agn. Sednare på wåren, hela
sommaren, och ända intil sednare hösten, i synnerhet då någor-
lunda lugnt, mulet och regnagtigt wäder är, brukas här, ibland
lyckeligen nog, et slags bekanta af måsing eller tenn förfärdis-
gade breda krockar, til utseendet nästan, som en liten mörk,
drag kallade, hwilka ndr de skola brukas, i synnerhet Måsing-
drag, måste de wäl fåjas och skuras, snöret eller dragreswen,
som är slagen något smalare än en gåspenna, af godt hampe-
garn, är 20. famnar ungefär långt. Då fiskarn skal söklosät-
ta sig at fiska med sitt drag, eller som de kallat, fara eller ro
med drag, passat han den wäderleken som sades, hållandes
alla wäderstref nästan lika goda, utom nordan och östan, som
de berättat, skola mindre gynna hans arbete. Uti sund och wikar,
der hwar, säf, eller gräs wäxer wid strändren, eller andra tjen-
liga ställen, förrättes detta dragroendet så när strändren, som
grundt watten och sjögräs ej förhindrar dragets fria gång; läm-
pandes alltid fiskarn derefter båtens fart och reswens utgifwande
som gäddan märckes, som fiskare säga, wara i taget til; så
som fortare och med längre res, om hon är mindre; men sagta-
re och med kortare, om hon är bras i taget. Märker fiskarn,
at flere naggat på draget, än han fångat, låter han icke för-
tycka sig, at ro om på et och samma ställe flere resor, til
des han märker ei flera gäddor försök. Wid det gäddan rusat
i draget, är fiskarn straxt färdig at tycka tilbakas: fastnar hon,
så hancar han giärna strängt och ständigt, til des hon är i
hans wäld. Fiskare bruka äfwen at ställa sig på klippor och
små holmar, och med drag slanta ikring de samma. Ibborat
utmärka sig äfwen åga samma natur som gäddan, derigenom
at de äfwen underfundom nappa uppå sådana gilder. Et
annat allmänt bekant grep, at fånga gäddor med krock, bruka
ock desse fiskare wid lögliga tillfällen, som kallas Slanta. En
eller 2:ne stäskrockar, uti bly infattade, med et quarters unge-
fär

får långt hvalsfiskben, weft och smalt, med dylig ref, som drag-
 snöret, utgjöra hela fiskebragdet, slant-krokar kalladt. Någon
 låra wäder, och icke alt för mulen och klar wäderlek, är braf
 at slanta; men aldrabäst är, då det regnat 1 a 2 dagar sagta, då
 hon griper snält, fast än hon ock intet wore i taget. När fi-
 skarn är i begrep at bruka sin slantkrok, träder han en liten fisk,
 mört eller abbor, i brist af larvringar, (som berättas skola wa-
 ra bäst,) på slanten, fästades så snöret wid smalaste ändan
 af en lång stång, slantstång, wid på 3 famnar i längden,
 medelst en ögla på en liten uti stången fästad järuten, och rot
 så et hion båten baklänges best makeligen, och den andra, som
 sitter bak uti, kastar sin slant uti och jämte hwaßen eller säfwen.
 Fiskandet sker hållt uti sund och wikar, der hwaß och säfagtiga
 stränder äro. Gaddan plägar ibland wara så snält, at, om
 hon intet blifwer slanten förr warse, än han optages, gör hon
 wäl et lustsprång öfwer watubrynet efter honom; men går hel-
 ler icke den resan mera dit åt. När gaddan griper i det för-
 menta rofwet, rycker straxt fiskarn stången til bakars, så at res-
 wen entledigas ifrån ten, och henne lemnas så länge frihet at
 wandra, som hon får wäl swälga slanten, då hon sedan wäld-
 samt måste dansa efter fiskarns pipa. Detta är et fiskesatt,
 som, när det i behägenig tid brukas, tillkondar des idkare både
 nöge och fördel.

De egenteligen så kallade gaddkrokar brukas här äfwen i
 skären af 2:ne slag, stånd- och flöt-krokar kallade; de förra
 af mässingstråd, och de lednare af horn eller hårdt och segt tråd
 gjorda. Ägn brukas af mört eller annan små fisk, de lefwande
 locka bäst och fiska lyckeligast. Dessa krokar planteras utifring
 hwaß- och säf-bunckar, samt andra i sund och wikar belägna
 grunder, med 3 famnars ungefär snöre, fasthäftade wid ned-
 jagade störrar i botn. När fiskarna kommer at witja sina krokar,
 ser han straxt på tåmeligen långt håll, om gaddan eller abborn
 hållsat på, derigenom at refwen på ståndkroken, som hwefwas

om en liten träklafwa, är utlupen, och på flötkroken, om träden, som medelst en liten träpinna fästad i ryggen på agnet, som håller det rätt, och i sin naturliga situation i watten, är lösrefwen. Abborn försmår icke heller, at understundom hålla til godo sådana opdukade rätter; men händer ibland, at han icke allenast self är olyckelig, utan lockar ock gäddan i samma öfwen, dermedelst at hon uppsluker abborn, och fångar således fiskarna: ne rof tillika på en krok. Händer, at sådana agn och beten komma i ögnafigte på ånder och fistemåsar, så fastna de ock för sådana smaror, då fiskarna finner sig öfwen så nögd med den förra, som en passabel gädda.

Gäddans maner i gemen är, då hon är i taget, at med förs rusa i betet, i synnerhet om det är färskt och lefwande; dock händer wäl ofta, at hon intet alltid finnes wid lika *humeur*, utan lika som grannsmakad och *delicat*, då hon endast biter och naggat på betet, tuggar och sarglar det, men för resten, tor hända hon märcker försäret, lemnar det, utan at vidare förnoga fiskarns uppsät. Desse fiskare hafwa wäl eljest et och annat märke, hwar utaf de wilja sluta, när gäddan är i taget, eller ej. Det tyckes icke heller wara så olift, ty de träffa ibland efter dessa märken at tåmmeligen passa dessa fina krokfiskan på wissa tider hwar är: men man tror dock, at rätta grunden låter ej än träffats, så wida uträkningen understundom klinkar: och bör den igenom nogare *observations* utrönande göras på liteligare. Til *exempel*: märke til gäddans nappande, eller at hon är i taget, taga de utaf månan eller Wärfrudag, såsom: om gäddan kommer in om wären at leka i nyet, skal hon blifwa i taget uti nedanet, och twärt om: eller om Wärfrudag faller in i ny, fullmånad eller nedanet, på samma sätt och tid skal öfwen gäddan wara i taget. Orsaken til hennes tidetals fastande, säga fiskare sig finna utaf hennes då upswälda tandekött:

Om detta, eller något annat, är rätta orsaken, det lemnar

När man till vidare undersökande; emedertid är det säkert, att hon intet alla tider finnes lika glupsk, gifwandes samma sin öförmögenhet, att utöfwa, wid slika tillfällen, sin rofagtiga natur, tillkänna, igenom et, som sadet, naggande uppå det henne föreskommande agnet; men icke vidare. När någon passabel gädda träffar fastna på något af fiskarns forskredskap, gör hon långt större motstånd, än någon utaf de aldrastörsta, och har fiskarn ofta långt större swårighet att bärga den förta, än den sednare, så framt konsten och försigtigheten icke hjälper honom mera, än styrkan, så händer, att han ofta med harmsna ögon icke allena får åskåda det förwäntade rofwets behändiga entledigande och afresa, utan ock på köpet mista sin krof. Man har ibland här fåt gäddor, som i twigt hållit emellan 1. till 3. & 5. lispund. Ornen plågar icke heller hafwa förson, att gifwa sig i kamp med sådana massiva djur, då han träffar dem wara opstigna på grundt watten, hwarest äfwen fiskare plåga ophugga dem med liuster, då det ibland kan lyckas honom; men så har man ock sedt honom gripa detta djuret an med egit lifs förlust: Ty då han råkar fåsta sina flor i så stor fiff, att han intet är i stånd gestwint lyfta honom op ifrån sjön, ej heller gjöra sig ledig ifrån honom, så har han fåt lof, utan skjutspengar resa med till sjös, kunnandes wäl wingarne i förstone något skydda honom ifrån en hastig underdykning; men sedan de blifwit wäl igenomblötte, sänkes han så småningom under watten, och gör följe med gäddan till djupet.

Till en slutelig plågning på anmärkingen af dessa fiskares fiske-maner, wil man än med några ord omröra deras Metesätt, hwarwid först kommer att anmärkas deras forskande. Forskande sker här nästan allmänt af de uti den egenteligen så kallade skåregården boende fiskare; ehuru wäl de flaga, den icke nu på långt när är swarande emot förta tidens ömogheter och wälsignelse.

Fordom tima idkades detta fiffet op uti skären i större wis
lar

Lar och smärre fiårdar; men nu endast uti och wid hafsbandet och stora der til ndera belägna fiårdar, uppå sådana grunder, som bestå af stora och branta, ibland under några och 20. famnars djupt wattu liggande kuststenar, hwilka äfwen såsom strömmingsgrunder opletas efter vissa landt-känningar, och kallas torst-ställen. Redskapet, hwarmed de plåga upsnappa honom, är en förtent stadig ståtkrol, ungefär et halft *quarier* til längden, med sänke af bly eller jern och ledkinder, hwaruti refwen, som är lika tjock och stark samt lång, som en göddref, är fästad. Detta fisket plågar taga in början i Maji månad, eller som några fiskare nogare d-terminera den 8. i samma månad, och med någorlunda fördel continuera til halftva Augusti. Uti Junii och Julii Månader om norrnarna, i synnerhet med wästan och nordwäst-wäder, samt längre fram om afnarna, tyckes detta fisket bäst willa lyckas. Då fiskarn opfunnit sit torstställe, får han intet, för torstens skaga natur, falla ankar i grund, at dermed på et wist ställe håla sig fast, utan måste han det til betiena sig af åroarna. Diagu på kroken brukas färsta strömmings bitar; refwen släppes så långt, at agnet nåkar botu, och så ovtages åter en famn, händes fiskarn sig så jämt på det stället han finner torsten hafw sitt tilhåll, at han, om det eljest skal lyckas, ej får dråga en alm längd. Torsten, när han äe hugad at nappa, hugger han tid och afswarsamt uti; och berättat några fiskare, tör hända mindi tilförläteligt, honom kasta sig på sidan och ibland på ryggen då han är i begrep at gripa til betet. Understundom bruka f desse fiskare at utkasta torst-refwor med sådant agn på krotna, som nämdes, ikring dylika ställen.

Meta är ock et litet näpet h behändigt fiskefätt, hwilket dock de så kallade skäre-fiskare sön bruka, och det då ej annars, än som et tidsfördrif; likw plåga de fattigare, som ej stort mågta sig andra fördelagtiga fe-redskaper; här med wid tilfälle umgå, ock i synnerhet de, h bo wid och på fasta land-
des

Det til detta fisket erforderliga tillbehör är snatt och för ringa värde skaffadt. En mekrot, en ref af tagel eller något annat, samt et tråspö är allsammans. Arbetet är derefter nog drageligit lämpadt: fiskarn bonddar sig icke vidare, utan allenast sitjandes på et ställe, ibland på fört tid rog, updrager några pund fisk i sin lilla båt. De flesta fiskungen taga här i saltshon uppå agn, hvilka brukas antingen af ås- eller mört-löser, m. m. Dem fiskare med små forkantiga bleka lingarns-häfwor plåga uphåwa, i somerhet för abbor, den de wid och efter Midsommarstiden, hålft mörnar och ofint, när någon wäderkåra är uppå, plåga upmeta wid hwar far, stengrunder och stremagtiga ställen, och det ibland så lyckeligit, då nästan med alla andra fiske-redskaper förgiäfwes försök gides, at man med förundran åskådade, huru en quantitet af feta och wäl huldade abborrar på et så ringa och lätt sätt blifwit opstypande. När man råkar abborn wid råtta lusten at nappa, så får fiskarn knapt släppa agnet i watubernet, förr än han 2 färdig at gripa, och tår jag säga, fiskarn ibland förr ledsnar ometa, än abborren at nappa. Braxen, id, mört, taga ej på annat, än makar, men åhl, abbor och gäddor, wäl både på å och mak. Om wåren, då braxen, iden och mörtten leka, 2 man längs at Söderköpings så många fiskare sytlosättas wd dessa fiske forters-opmetande. Wid Olofs-Måso-tiden, i merhet i solgång, har man sett på detta sättet i wiken Slättken, hwarest den så kallade badiden under et sagta och makigt wäder stigit til de i samma wik belågne små holmar, med Dgnattar några tjog ibland blifwa oplystade. Euru ringa, da fiskesättet af mångom anses, så lönar det dock understundo sina idkare rikeligen. En erfarenheten vittnar, at när allät til hörande omständigheter, af dem, som konsten bräf måge åro, blifwa i agt-tagna, så wåga de säga, at detta, fiske, om icke mera, skulle årligen ranta, än någon liten ffish-not, och dertil med hafwa färsk fisk på bordet, då med t eller andra fiskredskaper såfångt för

sol gibras. Det kommer an på försök, om icke det Konstgret-
 pet, så wäl här wid som eliest, skulle dåga, som Manufactur
 Commissarien Herr Eric Salander uti sin Gårdsfogde-Instru-
 ction, sid. 160 gifwer wid handen; hwilket han dock förora-
 dar med måtta skal brukas, nemligen: Man skal taga en god
 del Johannis mattar, som skina om nåtten, och distilera
 dem öfwer en lindrig eld; fuktigheten, som deras kom-
 mer, skal man låta flyta uti en crystall- eller glas flaska,
 der til skal blandas 8. lod qwid silfwer; flaskan skal wäl
 tiltäppas, och sedan bindas på en metspö-ref och ned-
 sänkas i sjön; så skal fisken af des underliga sten flocker-
 tals samla sig dertil.

Således har man nu bunnit-til slut med opräkmandet af
 dessa Östgötha strand- och skäreboars brukeliga fiskegrep i Öster-
 sjön. Här kunde wäl än et och annat sätt i någon by särskilt
 brukas; men emedan de intet så almint blifwit wedertagne, så
 låra de intet heller här, såsom det Allmänna til någon förde-
 lagtig esterrättelse, förtjena något rum.

Man förfogar sig således til §. som handlar om dessa skä-
 reboars fångsters tilwårkningar, förädlingar och föryttrande, med
 några flera dertil hörande omständigheter.

§. 8.

Då man nu på det kortaste ämnar omorda dessa Östgötha
 fiskares fiskefångs tilwårkningar och förwandlingar, gjör
 man början uppå strömmings-tilwårkningen, såsom en
 wahra, den hos dem utgör den största indragten af all slags fisk.
 Så snart strömmingen är fångader, äro wäl alle måne om,
 at med det snaraste, som ske kan, rensa och gela den samma.
 Strömmings-tilwårkningen och insaltningen sker här nästan på
 lika sätt, som all annorstäds uti våra Swenska skär, utom sur-
 eller lös-saltad strömming, som i Norrland är brukelig, den

de

De icke förstå sig uppå. Somlige hafwa försed, och är här träskatt allmänt, at skilja strömmingen, sedan den är gelader, hålst i färskt watern. Han tappar wäl något af sin saft och fetma, men winnet dock det, at han derigenom blir stel och styf, hwilket sedan ignom saltningen underhålles, och gör honom til smaken intet så oafsven.

Til en tunna strömming, som til längre förwar inpackas och insaltas, brukas här måst i gemen 5. lispund hwitt eller spanskt salt om sommarn, af dem, som åstunda en förswarlig wahren, samt 5½ a 6. lisp. af Cagliari-salt, eller det gråa; men något mindre af begge slagen om vinteren. Först lägges strömmingen, efter gelandet, uti blodlaka en natt, eller högst ett dygn, så strös uppå honom sönderstött salt, 15. marker på tunnan uti förfälsaltning-lårten, Stråpa kalladt, som åter, efter en tids förlopp, hwarstals inläggas med mellanströdt salt til ungefähr 4 lisp. eller litet mindre på hwarje tunna. Någre bruka at strart igenlå tunnan eller sjerdingen, som här måst brukas af talltråd gjorda, och tätt dicket ikring laggarna med dref eller flarn: andre åter påsätta förut en tyngd, hwarmedelst fisken så länge i hoptryckes, til des lakan stiger öfwer honom, och så först tillå botn på sätt, som sades. Någre bruka ock, at ofköld och alles näst ignom fingren draga det måsta rofket ifrån honom, och så ansa och insalta på wis, som berättades; men då åtgår 6. lispund salt ordagerligen på hwarje tunna så kallad warsaltad strömming. Detta är dessa fiskares allmännaste tilwårtnings-sätt med warsaltad strömming. Man går nu, at winna tiden och beslita sig om en behagelig forrhet, några få förbi, icke stort skilda ifrån dessa nämnda tilrednings-sätten.

Böckling kallas hos dessa fiskare et slags nimmer-mat, tilredd af färsk, och hålst olekt strömming, som uptrades efter en liten ströpfung, uppå träspet igenom hufvuden, och uphänges under skjul eller takfotar, at wådras så länge han blifwer finnslupen; då det sedan hänger i badstugan, at rökas med el- eller

eller en wed, til des han blifwer brunagtig. Andre bruka at lägga den i bakugnen, och wid lagom beta bryna honom.

Somlige wältra den i fint mjöl, och med sinde uti en pan-
na gåsa den på en sagta eld, kallad stekt strömming. Ström-
ming, på detta sättet anrättad, bruka de til en del sjelfwe, så
som wäglost på sina resor, en del sälja de i Städerna, och ät
Landtmännerna wid marknader, som sådan nimmermat med bes-
gårlighet upköpa.

Följande korta anmärkingar wil man anföra wid dessa
fiskares strömmings utwerking: Af gammalt allmänt bruk
och plågesed lemnas här öfwer alt hufwuden qwar på ström-
ningen, twifwelsutan i den mening, at derigenom antingen
winna $\frac{1}{3}$ del på tunnan, eller ock, at hufwuden skola suga til
sig härsknaden utur den öfriga delen af strömmingen: men er-
farenheten wittnar, at uträkningen ofta klickar; ty hjernan och
hufwudet blir gärna först härskt, i synnerhet, då sot sparsamt
salt användes, som sedan smittar den öfriga delen af ström-
mingen. Inpacknings-kärlsen gjöras här af fiskarena sjelfwa,
så godt de kunna; men sällan laktåta; hwaraf händer, at, då
lakar är afrunnen, härsknar och skämmes fisken, änskönt han
hwarstals är inpackad, i synnerhet der han ställes i glesa bodar,
hwarest sommar-wärman får werka uppå honom. Gamla in-
saltnings-kärl, i hwilka tilförene legat förskämd strömming, smit-
ta på nött, fast de woro aldrig så tåta. Til en obetänksam
besparing, köpes ibland grått och swagt salt, som kostar dem
mindre, och har icke den goda werkan, som hwitt, men tap-
pa desto mer i priset på tunnan. At strömmings-slagen, de fe-
tare ifrån de magrare ej altid af alla urskiljas, är äfwen en
hufwud-orsak til förskämd strömming; ty fet strömming fordrar
mera, och magrare mindre salt, hwilket intet så jämt kan passas,
då den blandwis inläggas. Försigtigt är ej heller det hushålladt,
at, då en någorlunda ömnoget af strömming fås med not, får
den, när ej så beqwämligt tilfälle är, ofta ligga på bara strand

uti

uti wädret och falkenet, hwarigenom han blir lös, och tager ansenlig skada, utan at de äro lika mäne och sorgfällige om, at föda och anså, som at fånga honom.

Da strömmingen kommer at ligga för länge i sin blodlaka, utsuges fasten, blir lös och mulsten, eller, som fiskare säga, sur eller brustien wid benen; hwilket sedan ej med någon insaltning kan botas.

Man håller oförgripeligen före, at det är intet en mindre granlaga omständighet, rätt och wäl tillverka fisken, än at fånga honom. För den förra konsten fick Flemmingen WILHELM BAUCKEL ifrån Pierulem et odödeligt namn; dymedelst at den store Kejsaren och Monarchen CARL den V:te höll et äminnelse-tal wid des grassälle, 159 år efter, sedan han war afleden. (a)

Begärligast och smakligast tycks den strömmingen wara, som ofkötgd, men eljest wäl renad, först sträpes med godt och smäta spanst salt, uti wanliga försaltningss-kärilen, i den qvantitet på tunnan, som nämnt är, som, sedan det är oplöst och wäl utsugat blodet, skölgd i sin förlaka, inläggas hwarstals med sönderstöt salt af samma slag, emellan hwarje hwarf, uti tunnor eller fierdingar, hwilka förut legat i watern, och wäl den käd och tråagiga smaken utsugat, at icke den inpackade fisken der af bekommer någon obehagelig smak; samt wäl laktata, låtandes så kärilet stå öppet med en tyngd uppå, til des den gifwer sig i hop, och lakan står öfwer honom; och sedan försar med honom, som för ordadt är; ju klarare laka, ju bättre tekn til fiskens godhet; så länge fisken är färsk, låter han icke straxt så hårdt och wäl packa sig, som då han legat någon tid tillsammans med någon tyngd uppå sig.

När så händer, at man på en gång kan få någon qvantitet af strömming, så sades, at den ibland, i brist af beqwäm-
ligt

(a) Se Upmuntrans talet til fiskeri-Redhjen i Swerige sid. 13. samt arc. Oeconom. & Comm. sid. 278.

ligt tilfalle, och nödig hjelp, kommer at förkännas, innan han hinnet på wederbörigt sätt at skötas. Det skulle då intet vara utur wägen för dessa skåremän, at betjena sig af samma grep, som Norrlänningarne, wid lika tilfällen, nemligen: De taga den nys fångna strömmingen, och lägga honom antingen uti naggjord, eller gammal af annan salt strömming slagen laska, med watn uppsädd, hwaruti han et dygn ungefärlig kan ligga oskadd, men ej öfwer, då en person hinnet fortare, och wäl dubbel mera rensa om dygnet, än annars; eller om den straxt skulle insaltas ogelader, då stark heta är, myckenhet fås, hjelpen liten, arbetet natt och dag mycket; men man får då icke vara för stark hushållare öfwer saltet, 6 Lisp. på tunnan fördras i sonnerhet om wären. En tunna orensad strömming utgjör måstedeles $\frac{1}{2}$ tunna rensad.

Skulle wärens strömmings-fiskare använda större flit och opmärksamhet wid deras strömmings-tilwerkning, så twiflar man intet, at icke större förtjenst af deras årliga hafs-fångst skulle winnas: Men klagan wärdt, at gamla onyttiga principier och en förwänd plågesed at slumra, och intet tänka på förbättring, förortakar nu, at priset är och blifwer ringa uypå wahren, och intet swarande emot omkostnad och arbete. Skulle man taga andra Nationers sorgfällighet, i sonnerhet Sölländas rensas, til efterdöme, som til det måsta igenom sin fisks goda tilwerkning nästan wunnit crediten fram för alla andra, at så ansa och laga wärens strömming, som de sin silt, så skulle den blifwa en rätt så dyrbar skatt och handels-grundwal, som något annat af wärens Lands-effeter, ehuru ringa det ock nu i mängens ögon må synas. Ty såsom den uti sig sjelf är en finare och mjällare fisk, än sillen, och ömnogt finnes uti wärens skåregårdar; så skulle den ock, igenom en god tilwerkning, blifwa begärigare och *delicatere*, både för oss sjelfwa, som ock för främmande wid Östersjöfka plåkerne, och öfwen de södra länderne, med det, som kunde öfwerstjuta wärens egen förtäring, och omsider,

Q

när wåre fiskare häruti blifwit wål öfwade och wane, skulle det blifwa et medel at locka pengar in i Riket.

Hwad nu återstår af dessa Östgötha fiskares öfriga gångbara fiskeslägtens tilredning, wil man wara så mycket kortare uti omrörandet af, som at det derstädes ej annorledes sig förhåller, än som på andra ställen brukeligt är, och förmodeligen således allmänt bekant.

Den delen af den lilla *quantiteten* här fångas af torst, och til längre förwar ännas, plåga desse fiskare helt och hållet opfläcka, först uti försaltning-kårl stråpa, sedan uti sjerdingar warsalta. Et lispund godt salt erfordras til hwarje sjerding: $3\frac{1}{2}$ Lispund färsk, utgör en sjerding saltad.

Älen, som, efter en liten rimsaltning, uphånges på träspett wid wåggar at soltorkas, fläckes äfwen hel och hållet; men på den så kallade saltgröna allenast selswa buken. Somlige få huden af den de helt färsk wilja nyttja; hwilken beredd brukas til slagremmar och dylikt behof. Åtkator kalla desse fiskare et slags bröd, bakade af en af hwetemiöl och mjölk ihopknodad deg, hwaruti lägges färsk sönderstyckad ål, och bakas uti ugnen såsom annat bröd.

Glundror soltorkas, utom de, som nyttjas färsk, eller rökas uti badstugor såsom Böckling.

Gäddor hafwa somlige af desse fiskare för sed at ofällade fläcka, ryggbenen med hufwuden affåra, och sedan, efter en lagom ströyning, med stickor utspetade soltorka. Någre åter lemna, såsom på saltgröna, både hufwuden och ryggbenen qwar.

Sijt, warsaltad, skjälles och inpäckas något uti sjerdingar, samt eljest uti öpna kårl såsom saltgrön förwaras, annars torlad och stekt uti knippor förnytras.

Lakar och Simpor nyttjas mest medan de äro färsk, huden affås mest, samt hufwudet af den sednare affåres.

Braren och id nyttjas mestadels färsk, litet saltgrön, men eljest opfläckt och soltorkad i knippor förwaras.

De öfriga här smärre gångbara fållfisklagen, såsom: abbor, mört, sarf, m. m. förvaras antingen i sumpar lefwande; eller optorkade, eller saltgröna til afsyttring eller eget behof.

Leder of nu således ordningen, at åfwen helt kort omröta dessa fiskares hafsdragtens förbyttrande och förvandling. De skärefarlar, hwilkas hemvist är närmare landet och Ståderna belägna, äro wane, at ibland afsyttra och försälja, strart de fångat strömmingen, på omnämde parker, antingen helt färsk och ogelad, eller ock insaltad waltals, til 12. 16. 18. 24. öre Kopp: mt walen; eller ock löst och olagd med sjerding, rystsjerding, til 3. 4 5. Dal. Kopp: mt sjerdingen.

Storleken af strömmingen utgör antalet af walarna på tunnan, til exempel: Grundströmming, som de kalla, hwilken fångas i sjerdar och wikar, och är stor och fet, ätgär allenast 48. walar på tunnan; men djup, som fås ut til hafs och andra djupa sjårdar, 64. dito: men notströmming, som är den minsta, 80 dito på tunnan. Sex ristsjerdingar utgjöra en tunna warsaltad strömming.

Eljest föryttra de alla i gemen alla sina af sjön undfångna hafswor, antingen emot *consanta* penningar, eller andra för deras hushåll tarfliga och oumgångeliga wahror, både, wid tilfälle, til de närmare skären boende landtmännen, som ock til det måsta uti de deromkring liggande marknads-pläzer, af hwilka i sannerhet de markader, som den 21. September eller *Majis* Månsdagen hålles uti Norrköping, den 18. Maji eller Friks-Månsan, samt den 24. Augusti eller Bartholomæi dagen firas i Söderköping, af dem bhwistas, hwarest man wid slika tilfällen får se skärefolck med deras med strömming, samt andra fiskewaror, samt något litet *fecalie*-gods, til några hundrade understundom, fast doct icke alla ifrån den så kallade werldsliga Östgötha skären, lastade skötbåtar, längs at åsträndren planterade, samt åfwen landt=allmoge, både op ifrån Småland, och andra op uti landet belägna orter, med sina spannemåls-las, bestående af flera

sorter.

sorter, jämte några andra lands-*produkter*, i den affigt förenäm-
ligast, at drifwa handel med dessa skäreboat. De fleste hafwa,
wid sådana tillfällen, sina wissa handelsmän å ömse sidor, hwil-
ka ständigt plåga handel med hwar andra, antingen igenom by-
te, wahra emot wahra, eller ock *contant* å endera sidan, lema-
pandes priset å ömse sidor, alt som wälhignessen om året för hwar-
je varit til, eller ock hafwa någre ingåt et sådant *accord*, at
wahrorne å bägge sidor skola stå wid et wist utfatt pris i ond
och god tid, så länge de lefwa och handla tillsammans.

En tunna god warsaltad strömming gället här högst 40,
och sällan mindre än 26. Dal. R:mt.

Torsten säljes antingen färsk, eller saltgrön efter wigt. En
fjerding gället här emellan 20. och 12. Dal. R:mt.

Älen säljes efter wigt, salt, 6. & 7. Dal. R:mt Lispun-
det. Torr, 10 Dal. dito. Glundror säljas här så wäl torra
som rökta knippewis, 5. marker i hwarje bunt, merendels til
1. Dal. och 16. öre R:mt bunten, eller 6. Dal. Lispundet.

Gäddor färska säljas til 2. Dal. 16. öre R:mt. Torra,
8. & 9. Dal. dito. Saltade til 15. & 18. D:r. fjerdingen.

Lakar köpas färska för 3. & 4. Dal. Lispundet.

Simpor, säljas tiogtals, 6. & 8. öre R:mt tiogtet.

Sijt, köpes torr för 7. & 8. Dal. Lispundet, stekt för 6. &
7. Dal. R:mt. salt 10. & 12. Dal. fjerdingen.

Id säljes färsk för 2. Dal. Lisp. soltorr 6. & 7. D:r. R:mt.

Måst torr och salt fiske säljes wid omrörda handels-plazer;
men til det måsta af den färska och lefwande, Gäddor, abbor,
måret, m. m. afyttras i somerhet wår- och höst- samt nästan he-
la sommartiden, til de wid deras henwister liggande fiskeköpare
ifrån *Stockholm*, som den lefwande dit uti sina fiske-*fartyg* til wi-
dare afyttran öfwerföra.

Hwad för en outddelig skattkammare och rikt förråds-hus
hafwet är, samt huru många själar derutur hämta sin föda,
det kunna ibland andra de uppå denna lilla kanten af Östersjön

wissande Skäreboar nogsamnt intyga, hwilka icke allenast sjelfwe till eget behof årligen så fågna sig af hafwets ömnoaga wälsignelse, utan ock meddela af sin undsfångna del många andra deras omkringliggande Städens och landsbygders inwånare.

Det hade förtjent, at på detta stället, såsom til et bewis af denna utsagans ständighet, anföra några Städens och handels-pläders *Tull-specialer* för flera år tillbaka, uppå de fiske-wahror, som til det mästa ifrån dessa skär der til asytrian förtullade blifwit; men i brist af önskadit tilfälle och tillräckeligare tid, nödgas man nu sakna det mästa, och allenast låta sig nöga med 2:ne efterföljande Stapel-Städens, på 3:ne år *extra-berade Tull-specialer* på inkommande fiske-wahror, nemligen: till *Norr- och Söderköping* har År 1750 tillsammans inkommit 1687 Tunnor färsk och tilwerkad strömming; 2332 Lisp. färsk, salt, och torr fisk af flere sorter. År 1751 har blifwit förtullat 2614 Tunnor färsk och tilwerkad strömming. Färsk, salt, och torr annan fisk 2053 Lispund. År 1752 ankommit til omnämde orter 1622 Tunnor färsk, och salt strömming, samt 3590 Lisp. annan slags fisk. (b)

Man förmodar, här af någorlunda skal kunna slutas, hwad wälsignelse årligen på denna lilla *tratten* utur hafsdjupet oyskeps pas; när man lägger det til, hwad som til dessa fiskares eget behof åtgår, samt hwad på andra handelspläser, hemma hos dem sjelfwa, och omkring landet asytrias, så wägar man nästan säga det utgjöra *alterum tantum*, och wäl öfwer uti fjällf sk-wahror.

S. 9.

DE i denna Östgötha skären planterade innewånare, i synnerhet de, som slagit sina bopålar uppå djur och större holmar närmare fasta landet, idla, som förr nämndt är,

(b) Omstående forta förteckning, har en min för detta wid Tullaren- & Societeten engagerad Herre och Landsman Pehr Sundvall benågit mig behogat meddela.

är, något åkerbruk, ång- och boskaps-skötsel; men som naturen desutom lemnat dem tillfälle at bruka sjön, hwartil de äfwen finna sig så mycket mera befogade, som at det förra närings sättet icke enskildt wil förslå at underhålla de flestas hushålds-tarfwet, så framt icke fiskerierna tillspådas, at underhjelpa bristen. Wid hafsbanden finnas åter ofta flere tillsammans boende fiskare på et och samma ståt, som äga allenast små åkerläppar, några kreatur af få och får, och några på klippor alsintet; men märkeligt är, at man likwål träffar de sidstnämndas tillstånd nästan lika godt och förnögsamt, som någundera de förras, osagtadt, at deras watu-ågor til öfwerflöd äro af den beskaffenhet, at de icke kunna bejerna sig af lika många tjenliga och fördelagtiga fiske-redskaper, som de förra. Desse klipp- och stärebyggare, som ock äro här folkräkare än lika stor del af fasta landet, finna således föga genare utwäg för näring och föda, än igenom fiskande; et närings sätt, som icke tillstädjer sina idkare at lefwa *commode* och herragtigt: ty redskaperne äro kostsamma at hålla, när dertil med fiskarns *salt*, salt, med flera omkostningar, blifwa afdragna, och wahran deremot litet galler; så få de icke wara late, och derjemte fiska lyckeligt nog, om de i besparing kunna winna en tredjedel af allsammans. Til at dereföre hålla ämnwigten, och at besinna sig uti någorlunda förswarligt tillstånd och daglig utkomst, så måste de igenom et tråget och med försigtighet underhjelpyt arbete fika så godt som natt och dag. Händerna få ej ligga i kors, om magen skal blifwa förnögd, ktoppen skold och anständigt beprydd; de få ej undandra sig, at wandra på böljornas kupiga roggat, om de wilja smaka af den läckra hafs-spisen. Wintern skulle tyckas hugna dem med någon stillare och toligare lefnad; men man finner dem då ej heller arbets-lösa och fåfånga. När hösten är så långt framleden, at wintern och kölden förbjudet dem nyttja sina bragder i öpet watn, så förwaras de under taf, och det, som om wintern brukas, lagas åter tilreds. Sköt- och fiskare-båtarne

opdragas på landet, och hvalsda förvaras öfver vintern. Under påstående vinter äro så väl de mindre, som större, af begge könen, sysslosatte, somlige med vinterrots dragande, andre med ny not- och nåts bindande, någre med de gamla redskapernas botande och lagande, m. m.

En och Hampa, som til deras notar och nåt fordras, köpa en del, en del äga det af egen värt. Uti sunnanväder börja de helst at arbeta på sina nya bragder. Emot våren börja de åter tillaga sina vår- och sommar- fiskebragder, hugga husterwed, m. m. Emot isskjutningen börja de dicke, bota och tjära sina båtar och fiske-ökar. En del bygga sina sjelfve, en del köpa dem af andra, som äro mästare i denna byggningskonsten. Ekplanckorne eller bohveden, som de kalla, och öfver allt här brukas, köpas, hvar helst de kunna finna.

Et märkvärdigt den Högstas prof af sin omvård- och beskyddande Råd emot dessa vatuman rånes, ibland allt annat, deraf, at de, som likväl hafva så godt som sin endaste födekrot utaf sjön, och der så godt som ständigt och stundeligen vistas, ofta under de största lifs-öfventor, ändock årligen frisk- och ofskadde sluta sina sjö-resor och farliga närings-fång; ej heller har här befunnits stort flere, som igenom någon wädelig händelse olyckligen omkommit, än som något annorstädes uti de öfriga östgötha lands församlingarne.

Här är väl en gemensam klagan, at deras fiske nu mera aftagit, och icke skal wara så drägt- och lyckligt, som fordom tima. Andra fiskeslag at förtiga, så berättas strömmingen nu icke hålla så wist och säkert sin led med wädret, som förr, hwar efier då fiskare wiste at passa sina bragder, til lyckligt fånge. Stora strömmings-notar med tränga kilar, säges förminskas fiskningen med skötar innom skärs. Större antal af fiskare än fordom, ordas och bidraga til fiskens aftagande och bortflyttande. Watnets aftagande och förminskande, hwarigenom wissa stränder och fiskeställen blifwit upplandade, och således helt obrukbara

och fructlösa, förforsakar, at mången flagar öfver fiskebrist; at minstone träffar detta in med gamla torfställen, uppå hvilka nu mera, för samma orsak, aldrig förskil göres. Sjålen [*Phoca*,] som här ovanligen alstras, gör en otrolig skada på alla fiskeslag; och det han ej hinder och orkar förraska, så underhjelpa honom uttern samt andra rof- och rall-soglar. En hufvudsakelig omständighet til fiskens förminskning, kan ock det anses, at största *quantiteten* af allabanda fisk fångas i lekeriden, då han ei ön fullbordat sin romning. Här til lägges man ät några orsaker, som, tör hända, til det mästa drabba på fiskarens eget ansvar. Man håller oförgriveligen före, det mycket bidrager til fiskens ömsning och betrifvande ifrån sina vanliga lägen och tillhåll, då skogen wid höstrandren, af hvars skugga, som fallit i sjön, fisken nog funnit sitt nöje, blifwit skändeligen utplundrad och bortbuggen. *Exempel* der å gifwes öf flere i östgötha-skären. Mindre esiertänksamma fisknings-sätt lägges ock härtil, såsom en orsak til denna öfverklagade bristen. Man wet, at fisken wid lekfesterna bör handteras ganska ömt och warsamt, om man annars intet wil ångra en fångning möda; men fleste af dessa fiskare, då någon fiskeslock träffat fatta stånd på något ställe, eller uti något nothwarp, draga och släpa sin not flera gångor tillika på ett och samma ställe, hwarigenom så wäl den stående som den antågande fisken omsider nödgas söka undanflykt til något tryggare och säkrare ställe, och ofta sådana lägen, som omtänkan ännu icke lärt dessa fiskare sådana grep, hwarigenom de kunna fånga honom; ty det händer ibland, at man här understundom får se hela strömmings-berget antingen midt på diupet, eller närmare stranden, hwarest man för stora holstenar och oläglig strand icke kan bruka noten på sätt, som eljest hos dem allmänt wanligt är; men skulle de då wid slika tillfällen förstå at betjena sig af samma not-grep, som Norrlandsningarne, så skulle då både sköt och notströmming ömögare wanka. Sättet är sådant: de bruka lösa hallar, såsom på skötar, samt
linor

linor och skarn, bundna längs utåt notarmarne och kilen på nedra teln, hvar med de äro i stånd, at låssa och oplysta noten, då den fastnar i ojämn bottu; således kunna de utan betänkan- de kasta ut sina lösstenta notar hvar hållt de träffa et sådant fördelagtigt tilfalle, och innesluta utan svårighet hela skaran: och fast än de för tvåra strandklippor, storm och ström ej kunna komma den genaste vägen til lands, så buyera de sin not, som flyter helt lätt, til des de finna lägligt örställe. (b) Mycken fisk rymmer afwen för dessa fiskare igenom deras flesta brukeliga drings-sätt. Noten, som här af somliga öres i båtarna wid landet, då det likväl kunde ske på stranden, lyftes med halltelmarne helt högt ifrån botten, hwadan den insnärjade fisken får tilfalle at obehindrad utsmoga, ehuru det så walpas och pulses.

De här brukeliga pempnotarne, synas icke heller wara så aldeles nyttiga, emedan fisken igenom det myckna bullret och squalpandet så skrämes ifrån sina wanliga tilhåll, at han sällan widare stiger til lands, utan h'ldre i tyshet förnöget sig på djupet. De myckna ljuster-eldarne rådda och mycken fisk til sjös, i synnerhet, då de om wären wid lekenderna otidigt och för länge brukas. I gemen lägges man det til, at, om alt mögeligt råddades utur vägen, som hindrar, at våra strand-fiskerier kunde idkas med behörig drift och ordning, så skulle man förmoda, at klagan om fiskens förminskning någorlunda wore botad. Ty om förfarne fiskare, hwilke skulle förstå sig uppå at rätt inrätta, sköta och handtera allahanda tjenliga och fördelagtiga fiskebragder och fiske-sätt, började först at gripa werket med allwäre an, så skulle man med hugnad likwäl en gång få se dem komma på en lyckeligare fot, än här tills varit; såsom til exempel: om våre fiskare förstodo sig uppå, at rätt uppassa strömmingen på utgrunderna i hafwet om sommarn, så skulle de intet ångra mödan och konsten; men så, eller, snart sagt, ingen kommer dermed til wåga, i brist både af tjenliga fartyg för starka stormar, som och kundskap om rätta

(b) Se Kongl. Wetensk. Academ. Handl. för år 1748. sid. 130. 131.

medlen, hworigenom de likwål kunde gjöra de lyckeligaste fången; men så länge sonen träder i fadrens fotspår och fortfar såsom wanligt warit och förfädet brukat, ware sig rått eller galet, aldrig fallandes på de tankar at upodla och förbättra sina närings-fång, fruktar man före, at länge nog få höra den obehageliga flagan för dronen ljuda: fisket har aftagit och wålsignelsen är borta.

§. 10

Aledes, G. L. nödgat en snås tid och otillräckelig erfarenhet at ei widare uppehålla hvars andras opmärksamhet wid dessa östgötha skårebors fiske-fått i Öster-sjön. Jag bekänner oprigtigt, at här saknas mycket och mångt i dessa enfalliga anmärkningar, rörande de ännuare och besymmerligare omständigheter, som wid et fiske wore at i agt taga; men jag hoppas ändock, häraf skal någorlunda kunna finnas, huru skäligt det är, at hela handteringen får *dependera* af oförfarna och ei på förbättring omhugsade fiskares godtycke och plågesed.

Jag utfäster mig emedlertid, om Högsta Försynen så behagar föga mina omständigheter, at framdeles lemna det Allmänna del af alt det, som nu kan wara, i brist af tid och tillfälle, förbigångit.

Sirliga och utsmyckade ord, och alt hwad til en smakelig skrifsart hörer, saknas här äfwen, emedan man hålst sökt, at betjena sig af de i denna skåren wedertagna ordafätten, som föga med andra bekantare ord kunna gifwas. Emedlertid önskar jag, at mine Landsmän, och de, som hafwa at sötla med hafwet, måtte använda alla sina krafter, hwar på sitt sätt, derhån, at denna grenen af wår hushållning måtte tilböriligen blifwa sködet och förbättrad. Förmåga fordras wål dertil, som flere fattas, men om medlen brukas, som Allmagten förlänt, i Guds fraktan, med förnust och flitighet i arbete, så skal man solklart röna både möge och werckeligheten af Guds med-delande hafwor och wålsignelse.

G. A. A.